
INFORMACJE

KAZIMIERZ WITOSŁAW

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
w Brwinowie*

GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH - SZANSĄ NA USPRAWNIENIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARSTW PRODUKCYJNYCH W POLSCE

1. Wstęp

Urynkowanie i umiędzynarodowienie gospodarki sprawia, że polskiego rolnika czeka wyzwanie sprostania trudnej konkurencji zarówno na rynku krajowym, jak i międzynarodowym, regulowanym zasadami i normami prawnymi określonymi przez światowe ugrupowania gospodarcze (np. przez Unię Europejską, czy Światową Organizację Handlu).

Współczesny rolnik produkuje więc tylko to, co odpowiada oczekiwaniom jakościowym i asortymentowym konsumenta. Produkcja, aby zapewnić sprawność jej stałego funkcjonowania musi być powiązana z innymi producentami. Pojedynczemu gospodarstwu jest bowiem coraz trudniej sprostać wymaganiom odbiorcy, szczególnie odbiorcy hurtowego, który poszukuje dużych, jednorodnych partii towaru, o ściśle określonych standardach jakościowych, odpowiednio przygotowanych i zapakowanych oraz dostarczanych systematycznie w ciągu całego roku.

2. Czym jest grupa producentów rolnych?

Grupa producentów rolnych jest bardziej formą organizacji gospodarczej niż formą prawną. Jest zrzeszeniem osób, a więc musi być dobrze zorganizowana tak

pod względem współpracy, jak i wyznaczeniem precyzyjnych celów (przedsięwzięć) gospodarczych.

Grupa jest istotnym i podstawowym elementem struktury rynku, mogącym decydować lub mieć istotny wpływ na jego sprawne funkcjonowanie. Grupę prowadzącą działalność gospodarczą, tak jak każda inną firmę, obowiązują te same reguły rachunku ekonomicznego, konkurencji rynkowej oraz znajomości zasad kierowania i zarządzania. Dlatego, warunkiem podstawowym, decydującym o podjęciu decyzji o powołaniu grupy jest posiadanie dobrze przygotowanej, zaangażowanej kadry zarządzającej, prawidłowo przygotowanego planu powstawania i rozwoju (biznesplanu), znajomości dokonywania analiz rynkowych oraz przejrzystych zasad finansowania działalności gospodarczej.

3. Cel powoływania grupy

Podstawowym celem tworzenia grupy producentów rolnych jest prowadzenie wspólnej działalności gospodarczej, uzyskiwanie wyższych przychodów, pozyskiwanie rynków zbytu, dbanie o poprawę jakości sprzedawanych produktów, ograniczanie kosztów produkcji i zbytu wytwarzanych w grupie produktów, ułatwienia w eksporcie, poprawa warunków przechowywania wytwarzanych produktów, usprawnienie procesu produkcyjnego i informacji o krajowych i zagranicznych rynkach zbytu. Ponadto celem grupy jest dostosowanie ilości i jakości produkcji do oczekiwań odbiorcy, koncentracja podaży oraz zapewnienie ochrony środowiska naturalnego.

4. Rodzaje grup i korzyści wynikające z przynależności do grupy

Wybór formy prawnej przez osoby pragnące powołać określoną strukturę organizacyjną należy do zainteresowanych. Należy pamiętać, że nie istnieje forma prawna która zapewniałaby sukces na rynku. Dlatego też, przed podjęciem ostatecznej decyzji o wyborze formy organizacyjnej (grupa, spółdzielnia, zrzeszenie, stowarzyszenie, spółka) należy rozważyć wszelkie „za” i „przeciw”. Należy wybrać taką formę, która pozwoli na pełną realizację zakładanych celów. Obowiązujące w kraju prawo pozwala na organizowanie się producentów z wykorzystaniem uregulowań prawnych, dotyczących każdej z ww. form organizacyjnych. Pamiętać należy o tym, że przynależność do określonej formy organizacyjnej powinna przynieść pewne korzyści pojedynczemu członkowi, jak i grupie. Korzyści te można określić w sposób następujący:

- wzmocniona zostanie pozycja producenta w pertraktacjach handlowych z dostawcą środków do produkcji rolniczej i odbiorcą produktów rolnych;
- prawidłowo będzie zaplanowana produkcja, uwzględniając potrzeby rynku - tak pod względem asortymentowym, jak ilości i jakości produktu, co pozwoli na łatwiejszy zbyty;

- możliwe będzie zmniejszenie kosztów zaopatrzenia w środki do produkcji poprzez wprowadzenie zakupów hurtowych, a także zmniejszenie kosztów usług mechanizacyjnych poprzez wspólne korzystanie ze sprzętu technicznego;
- możliwe będzie podniesienie efektywności gospodarowania poprzez wyeliminowanie pośredników - zbliżenie się do odbiorcy, poprzez podniesienie standardów jakościowych produktów przygotowywanych na rynek, a także poprzez wstępne przetwarzanie produktów przed sprzedażą;
- możliwe będzie również zwiększenie skali swojej oferty, a tym samym negocjowanie lepszej ceny zbytu, a jednocześnie i ceny zaopatrzenia w środki do produkcji;
- możliwe będzie także korzystanie z różnych form wsparcia grupy przez odbiorców towarów m.in. w formie fachowego doradztwa, dostawy sprzętu specjalistycznego - do testowania, informacji rynkowej, wydawnictw specjalistycznych, szkolenie członków grupy itp.

Wszystkie wymienione oczekiwania poprawy sytuacji ekonomicznej i statusu rolnika mogą być urzeczywistnione pod warunkiem, że zainteresowany będzie wykazywał aktywność i szukał pomocy wśród różnych partnerów, którzy pomoc oferują. Permanentna edukacja, doskonalenie zawodowe i warsztatowe, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz usprawnień w obsłudze gospodarstwa, a także korzystanie ze sprawdzonych wzorców, pozwoli na wygospodarowanie wolnego czasu z przeznaczeniem na unowocześnianie produkcji i wypoczynek zrzeszonego w grupie rolnika.

5. Zasady i warunki powoływania grupy producentów rolnych

Przy powoływaniu grupy producentów rolnych obowiązują podstawowe zasady, takie jak: dobrowolność zrzeszania się, świadomość obowiązków i zadań spadających na członków organizacji, wzajemne zaufanie pomiędzy partnerami, uczciwość i potrzeba wspólnego działania. Zasady te mają istotne znaczenie, gdyż określają trwałość organizacji i skuteczność jej funkcjonowania. Przed przystąpieniem do grupy należy przeprowadzić akcję informacyjno-uświadamiającą dotyczącą istoty tych zasad i znaczenia dla każdego członka grupy i całej grupy.

Aby powołać grupę, należy uświadomić sobie konieczność spełnienia określonych warunków. Podstawowym jest porozumienie się grupy osób co do celu zrzeszania się. Precyzyjnie określony cel, czytelnie i w zrozumiały sposób przedstawiony wszystkim zainteresowanym, przedyskutowane możliwości i harmonogram realizacji, podanie wizji dalszego rozwoju grupy stanowią o jej trwałości, prawidłowości funkcjonowania, pozycji na rynku, zainteresowaniu przystąpieniem nowych członków i dalszym rozwoju grupy.

Drugim warunkiem powstania grupy jest odpowiednia liczba producentów (co najmniej 5 osób) produkujących na skalę towarową w miarę jednorodny produkt lub grupę produktów oraz deklarujących chęć działania w grupie.

Kolejnym warunkiem jest powołanie i uznanie przez członków grupy - lidera bądź liderów, którzy będą inicjatorami działań, będą przewodzić grupie, reprezentować jej interesy, zapewniać sprawne jej funkcjonowanie i stały rozwój. Istotnym warunkiem trwałości grupy jest troska o jakość wytwarzanych produktów i sposób przygotowania ich do sprzedaży. Znajomość zasad marketingu rynkowego to warunek zapewnienia ciągłości dostaw towarów o takich standardach jakościowych, jakich oczekuje klient, to również świadomość prowadzenia permanentnych negocjacji o cenę zbytu i troska o systematyczne obniżanie kosztów produkcji.

6. Bariery ograniczające powoływanie grup

Proces powoływania grup producentów rolnych, a także innych form organizacyjnych grupujących rolników, przebiega według obowiązujących w Polsce aktów prawnych do których należą między innymi:

- ustawa z dnia 15 października (Dz.U.nr88, poz.983) o grupach producentów rolnych i ich związkach, ustawa weszła w życie 21 listopada 2000 r.
- ustawa z dnia 29 listopada (Dz. U. nr3 poz.19) o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, tytoniu oraz suszu paszowego, weszła w życie 19 lipca 2001 r.
- oraz inne akty prawne dotyczące organizowania się producentów rolnych, np. prawo spółdzielcze, ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, ustawa o stowarzyszeniach, kodeks spółek handlowych i inne.

Wymienione akty prawne stanowią, pomimo swej niedoskonałości, dużą pomoc w procesie tworzenia grupy. Należy jednak pamiętać o tym, że sam fakt istnienia odpowiednich aktów prawnych, regulujących organizowanie się producentów w różne organizacje zespołowego działania, nie uchroni zainteresowanych prowadzeniem wspólnej działalności gospodarczej przed popełnieniem błędów w czasie tworzenia grupy i w czasie jej funkcjonowania. Potrzebna jest dokładna znajomość tych przepisów i umiejętność poprawnego interpretowania poszczególnych zapisów ustaw, a także umiejętność korzystania z fachowego doradztwa, jak również doświadczeń innych osób pracujących w podobnych organizacjach. Zatem fachowa wiedza, zaangażowanie, czas i pieniądze które należy wyłożyć na początku tworzenia grupy przez samych rolników, a także dobre zorganizowanie się, dają szansę na skuteczne działanie, a przede wszystkim na uzyskanie wsparcia ze środków zewnętrznych.

O sukcesie lub porażce grupy decydować może wiele czynników. W rozważaniach przedstawiono zasady, warunki i okoliczności mogące pomóc w procesie

powoływania grupy, a szczególnie w uniknięciu wielu błędów wynikających z niewiedzy. Należy także pamiętać o zagrożeniach i barierach, które w procesie tworzenia grupy, a także podczas wdrażania działalności gospodarczej mogą się pojawić.

Do głównych czynników utrudniających lub opóźniających funkcjonowanie grupy można zaliczyć między innymi:

- brak ścisłej koordynacji planowanej produkcji z potrzebami rynku,
- słabe kontakty z odbiorcami, głównie odbiorcami hurtowymi,
- brak jednomysłności co do celów funkcjonowania i realności planów,
- funkcjonowanie grupy jako organizacji nieformalnej, nie zarejestrowanej,
- brak jednomysłności w sprawie standaryzacji produkcji, skutkuje to dużą różnorodnością produkcji pod względem jakościowym i koniecznością sprzedaży poza grupą,
- brak precyzyjnego określenia relacji pomiędzy członkiem grupy a grupą,
- niski poziom środków finansowych członków grupy, co skutkuje doraźnym charakterem inwestowania, a często nawet finansowaniem wyłącznie bieżącej działalności grupy,
- duże zróżnicowanie obszarowe, a także produkcyjne gospodarstw, które prowadzi do dominacji w grupie właścicieli dużych gospodarstw, co w efekcie osłabia spójność grupy i skuteczność jej funkcjonowania,
- brak skutecznego zarządzania grupą, które może być efektem wyboru mało skutecznego lidera,
- brak skutecznego, bieżącego porozumiewania się pomiędzy członkami grupy,
- brak spisanych umów i porozumień handlowych z partnerami,
- brak jasno sformułowanych ofert handlowych, które przedstawiane są na-bywcom,
- brak systematycznego monitoringu rynku,
- brak kontaktów między grupami, co skutkuje brakiem współpracy i możliwości wymiany doświadczeń, uzgadniania wspólnych stanowisk i warunków negocjacyjnych z partnerami zewnętrznymi,
- brak pomocy ze strony samorządów terytorialnych, organizacji i stowarzyszeń branżowych działających na rzecz rolnictwa i gospodarki żywnościowej.

7. Oczekiwania producentów w zakresie wsparcia i pomocy podczas tworzenia i funkcjonowania grup producentów rolnych

Z inicjatywy powstałych grup producentów rolnych powołany został Krajowy Związek Grup Producentów Rolnych - Spółdzielnia Osób Prawnych. Związek ma za zadanie wspierać funkcjonowanie grup, oraz reprezentować na zew-

nątrż interesy grup. W dniach 25 i 26 października 2001 r. w Łowiczu odbyło się Drugie Krajowe Forum Grup Producentów Rolnych, podczas którego przedstawiciele grup producenckich z całego kraju zapoznali się z ofertą, zadaniami i przyszłym rozwojem Centrum Informacji i Doradztwa dla grup producenckich, dokonali wymiany doświadczeń oraz wypracowali szereg wniosków i oczekiwań od partnerów zewnętrznych w zakresie usprawnienia funkcjonowania grup producenckich, do których zaliczyli między innymi:

- usprawnienie procesu rejestrowania grupy w Urzędzie Wojewódzkim. Proces ten aktualnie napotyka na przeszkody wynikające z różnej interpretacji przepisów dotyczących grupy przez prawników reprezentujących Wojewodę. Ponadto w strukturach organizacyjnych wielu urzędów wojewódzkich brak jest komórek ds. rolnictwa, a także pracowników posiadających niezbędną wiedzę w zakresie przygotowywania merytorycznych opinii na temat grup producenckich. Powoduje to niepotrzebne przedłużanie procesu rejestracji grupy, a także zniechęca innych producentów przed podjęciem inicjatywy powołania grupy.
- usprawnienie systemu informowania rolników o zasadach, celach, rodzajach organizacji producenckich, formach ich funkcjonowania oraz korzyściach ekonomicznych i społecznych wynikających z przynależności do danej organizacji,
- zorganizowanie sprawnego systemu fachowego doradztwa zapewniającego skuteczne funkcjonowanie grupy.
- zapewnienie możliwości stałych kontaktów pomiędzy grupami jako formy wymiany doświadczeń, współpracy i podnoszenia kwalifikacji dotyczących funkcjonowania grup w kraju, a także funkcjonowania podobnych organizacji producenckich w innych krajach.
- zainteresowanie samorządów lokalnych problematyką grup producenckich, organizacji usprawniających proces produkcji rolniczej i rynek zbytu produktów rolnych. Samorządy, poprzez czynne włączenie się w pomoc i promocję grup producentów rolnych mogą przyczynić się do przyspieszenia procesu restrukturyzacji polskiego rolnictwa i aktywizacji mieszkańców wsi.

Należy pamiętać, że proces powoływania grup producentów rolnych, czy innych form organizacyjnych zrzeszających rolników nie jest jedyną drogą prowadzącą do zapewnienia szans na zmianę statusu i kondycji finansowej gospodarstw rolnych. Grupy producenckie są formą organizacyjną skierowaną do tych producentów, którzy już prowadzą produkcję na odpowiednio wysokim poziomie technologicznym, uzyskują konkurencyjną jakość wytwarzanych produktów, a także oczekują usprawnienia systemu zaopatrzenia w środki do produkcji rolniczej i zapewnienia zbytu wyprodukowanych towarów po atrakcyjnych cenach. Możemy więc stwierdzić, że grupy producenckie są formą organizacyjną skierowaną do gospodarstw towarowych, a więc gospodarstw dobrze zorgani-

wanych, zarządzanych przez wykwalifikowanych rolników, świadomych nie tylko celów i zadań, ale także obowiązków i trudności jakie trzeba pokonać aby w pełni osiągnąć zakładany cel.

Literatura.

Witold Boguta i inni (2001): Grupy producentów rolnych. Wydawnictwo Duszpa-sterstwa Rolników Włocławek.

Witold Boguta (2001): Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych. W.O.D.R. Warszawa.

Witold Boguta, J. Ejsmont (1998): Jak skutecznie działać w grupie producenckiej. FAPA.

Ustawa z dnia 15.09.2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz.983).

Ustawa z dnia 29.11.2000 r. o organizacji rynku owoców i warzyw, rynku chmielu, rynku tytoniu oraz rynku suszu paszowego (Dz. U. Nr 3. z 2001 r. poz. 19).